

Müellif: İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi

Dergi: İslam - Türk Ansiklopedisi Mecmuası, Cilt II, No: 71,72,73

Tarih: 1947

İslam'da Demokrasi - I

Müslümanlık nazarında insanlar müsavidirler, hepsi de aynı mahiyettedirler, hepsi de esasen aynı hürriyeti, aynı hukuku haizdirler. Muhtelif ırklara, mesleklere ayrılmaları aralarındaki müsavata ihlal etmez.

Kur'an-ı Kerim'de buyuruluyor ki: «Ey nâs! Biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık (hepiniz bir aile evladısınız). Birbirinizi tanımaklığınız için sizi şubelere, kabilelere ayrılmış kıldık (yoksa birbirinize karşı tefahürde bulunmak için değil). Şüphe yok ki sizin Allah nezdinde en keriminiz, en ziyade müttakî olanınızdır. Allah Teâlâ şüphe yok ki alîmdir, habîrdir.»

Bir hadîs-i şerifte de şöyle denilmektedir: «Müslümanlar tarak dişi gibidirler. Kanları, malları, ırz ve namusları mütesâvidir. Onlar başkalarına karşı bir el gibi yekvücutturlar.» Bu hadîs-i şerif Müslümanlar arasındaki vahdeti, tesânüdü de tecelli ettirmektedir.

İslam hukukunda, siyasetinde müsavata riayet bir vecibedir. Hiçbir kimsenin mevkiî, hakkında icap eden cezanın sukutuna sebep olamaz. Herkes hakim huzurunda aynı vaziyette bulunur. Müsavat ihlâl edilemez.

Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: «Sizden evvelki kavimleri helâk eden hal şudur ki onların arasında mevki sahiplerinden biri bir hırsızlık yapınca bırakırlardı; zayıf, mevkisiz biri yaptı mı hakkında sirkat cezasını tatbik ederlerdi.»

Hazreti Ali, hilâfeti zamanında, kendi tarafından tayin olunan Kadı Şürayh huzurunda bir zırh meselesinden dolayı bir Yahudi ile murafaada bulunmuştu. Her ikisi mahkemede aynı vaziyette bulunuyordu. Hadiseye bir zat ile beraber Hazreti Ali'nin oğlu da muttali idi. Fakat bir şahit kâfi gelmediğinden, babası lehine oğulun şahadeti de muteber olmadığından kadı bunların şahadetlerini kabul etmeyerek Yahudi'nin lehine karar verdi. Kadı muhakeme esnasında Hazreti Ali'ye: «Ya Ebe'l Hasan, Ey Hasan'ın babası!» diye hitap etmişti. Böyle

künye ile hitap ise hasma karşı diğer taraf hakkında tazimi, binaenaleyh müsavatsızlığı iş'ar ettiğinden Hazreti Ali'nin canı sıkılmış, Yahudi'ye olduğu gibi kendisine de yalnız adıyla hitap edilmesini istemişti.

Bir devlet reisinde tecelli eden bu adalet ve müsavat, bu hakka inkiyâd hasleti, hasmının hakikati itiraf etmesine ve şerefi İslâm'a nailiyetine vesile olmuştu.

İslam'da Demokrasi - II

İslam'da idare milli hâkimiyet esasına müstenittir. - Devlet reisi intihapla olur. - Millet ait umumî hizmetler birer emanettir - Ehliyet ve adalet esastır - Veliyyülemir, halka karşı hüsnü zanda bulunmakla, halkın ahlâk ve âdabını korumakla mükelleftir - Ahaliye ait vazifeler: Masiyet ile emir olunmadıkça evliyaı umûra itaat - Hakkı söylemek - Halk ile hükümet arasında karşılıklı sevgi - Her cemiyetin hükümeti kendi istidadiyla mütenasiptir.

Müslümanlıkta millî velâyet ve hâkimiyet esasına müstenit bir riyaseti âmme makamı vardır. Bu makam bazı ulema tarafından «Din ve dünya işlerinde umumî başkanlık» diye tarif edilmiştir. Bu makamı haiz olan zatlarda bir takım evsaf aranmaktadır. Ezcümle âdil, âkil, baliğ, erkek ve hür olmaları bil ittifak şarttır. Aksi takdirde kendilerinden beklenen âmme maslahatları temin edilmiş olamaz.

İslâmiyette bir zatın devlet riyasetini ibrâz edebilmesi için başlıca iki şart vardır: 1) Kendisi o makama intihap edilerek âmme hakkında riyaset ve velâyeti kabul edilmelidir. 2) O zat, halk üzerinde hükmünü infaz edebilecek bir halde bulunmalıdır.

İslâm'da millete ait umumî hizmetler birer emanettir. Bu emanetleri ehline vermek ve adaletle hükmeylemek bir vecibedir. Müslümanlıkta millet işini üzerine alanların hayırhah olmaları, ahali hakkında muzır olan şeylerden çekinmeleri, mesela başkalarına karşı rakip kesilerek ticaret hevesine düşmemeleri lâzımdır. Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: «Hıyanetin en hainanesi, bir idare amirinin halk arasında ticaret etmesidir. Böyle bir hareket, onun itibarını azaltır, hakkında halkın düşmanlığını celbeder. Çünkü o, bu hareketi ile nüfuzunu suiistimal ederek halkın ticaret hayatındaki inkişafını sekteye uğratmış olur.»

Müslümanlıkta veliyyülemir olan zat, ahali hakkında şefkatli olacak, halkın kusurlarını araştırmadan, bir takım casuslar ve jurnalcilerle halka eza vermeden çekinecektir. Peygamberimiz buyuruyor ki: "Bir veliyyülemir, nâsın kusurlarını araştırmaya kalkışırsa onları ifsad eder. Yâni onların ahlâkını bozar, kendisine karşı olan teveccühlerini ve bağlılıklarını sarsar. Müslümanlıkta millet işini üzerine alanların başlıca vazifeleri, halk hakkında güzel niyetler beslemek, onların ahlâkını, âdabını sıyanete çalışmaktır. Milletten menfaatine çalışan, riyaset, ve velâyet evsafını haiz olan bir veliyyülemre ahalinin itaat etmeleri bir vecibedir."

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: Masiyet ile emir olunmadıkça - hoşla gitsin, gitmesin - veliyyülemrin emrini dinleyip itaatte bulunmak lâzımdır.

Müslümanlıkta veliyyülmere tabasbus değil, hakkı söylemek bir vazifedir. Bir hadis-i şerif şu mealdedir: "Allah indinde savaşın en sevgilisi, zalim bir veliyyülemre karşı söylenen hak bir sözdür. Bir millet böyle yaparsa, başında daima adaletli kimseleri bulmuş olur."

Evliya-yı umur ile ahali arasında karşılıklı sevginin, hayırhahlığın tecellisi, İslâm siyasetinde bir umdedir. Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: "Sizin işlerinizi üzerlerine alanların hayırlısı o zatlardır ki, siz onları seversiniz; onlar da sizi severler. Siz onlara iyilik, dua edersiniz; onlar da size iyilik, dua ederler. Başınızda bulunanların şerirleri de o kimselerdir ki, siz onlara buğz edersiniz; onlar da size buğz ederler. Siz onlara lânet edersiniz, onlar da size lânet ederler. Artık öyle bir cemiyetten ne beklenir?"

İslâm'ın siyasî düsturlarına göre, her cemiyet kendi istidadıyla mütenasip bir hükûmete nail olur. Adeti ilâhiye böyledir. Halk kendi ahlâkını, gidişini ıslaha çalışmadıkça iyi bir idareye nail olamaz, fena ellere düşmekten kurtulamaz.

Müslümanlıkta veliyyülemir, halkın vekili mesabesinde dir. Halk üzerindeki velâyetini yine halktan almıştır. Bu sebeptendir ki, kendisinin ölmesiyle, yahut bertaraf edilmesiyle tayin etmiş olduğu hâkim ve sair memurlar azledilmiş olmazlar. İşte bütün bu meseleler, bu hükümler, Müslümanlıkta halk hâkimiyetinin mevcudiyetinden ileri gelmiş bulunmaktadır.

İslam'da Demokrasi - III

İslâm'da mesuliyet esastır - Çoban koyunlar içindir, koyunlar çoban için değil - Kudretsiz veliyyülemir bertaraf edilir - Milli hâkimiyet - Herkes mesuliyet esasını korumakla mükelleftir - Doğruyu ihtar bir vazifedir - Hazreti Ömer'in mesuliyete verdiği ehemmiyet - Yabancı veliyyülemir olamaz - birlik - Meşveret - Meşveretten zarar gören millet yoktur - Veliyyülemre itaat.

Mesuliyet:

İslâm'da mesuliyet bir esastır. Ademi mesuliyet, ancak Allah'a mahsustur. Hayat ve akıl sahibi olan bütün mahlûkat kendi ef'al ve harekâtından mesuldür. Bundan halk da veliyyülemir de müstesna olamaz. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: «Hepiniz çobansınız, hepiniz elinizin altında bulunanları sıyanetle memur, onlardan mesulsünüz. İmdi veliyyülemir de çobandır, o da tebaasından mesuldür.»

Şarkın büyük şair ve mütefekkeri Şeyh Sadi'nin dediği vecih ile, çoban koyunlar içindir; yoksa koyunlar çoban için değildir. Evliyayı umurun varlığı da nâsın hayatını, hukukunu sıyanet içindir; yoksa kendilerinin sultasını yaşatmak için değildir.

Hükümetten gaye, ahalinin yaşamasını selâmetini, refahını temindir. Binaenaleyh hükümet adamları bu husustaki vazifelerinden mesuldürler.

İslâm'da veliyyülemir, hükümdar, hükümet ve devlet reisi denilen zat, uhdesine düşen vazifeleri ifaya muktedir olmaz ise azledilir, hal' edilir. Bu, bir mesuliyet neticesidir, millî hâkimiyetin bir tezahürüdür. Âmme riyasetinden maksat, âmme işlerinin, menfaatlerinin intizamıdır, i'tilâsıdır. Binaenaleyh buna münafi hareketlerde bulunan, âmme maslahatlarını, âmme menfaatlerini ihlal edip duran bir veliyyülemir, mevkiinden geri alınır, hal' edilir.

Emir bil ma'ruf nehiy ani'l münker:

Müslümanlıkta herkese mesuliyetini münasip bir vecih ile ihtar etmek bir vecibedir. Bu ihtara «Emir bi'l maruf, nehiy anil' münker» denir. Bu vazife bir hayırhahlık eseridir, fesada sebep olmamak şartı ile yapılmak lazım gelir. Bu vazife, cemiyet efradının birbiri ile ilgili bulunmasının bir nişanesidir. Ammenin selâmeti bununla kaimdir.

Hazreti Ömer Hilâfeti esnasında büyük bir cemaate karşı hutbe irat ederken: «Ey cemaat!

Şayet benim doğru yoldan ayrıldığımı görürseniz ne yaparsınız?» diye sormuş. Cemaatten biri kalkıp: «Doğru yoldan ayrıldığını görürsek kılıçlarımızla seni doğru yola getiririz.» demiş. Bunun üzerine Hazreti Ömer: «Allaha şükür olsun, bu ümmet arasında böyle hakka hizmet edecek kimseler yaratmıştır.» diye memnuniyetini göstermiştir.

İtaat:

Müslümanlar, kendilerinden olan ve mesuliyetini müdrük bulunan bir veliyülemre itaatle mükelleftirler. Çünkü İslam cemiyetinin selâmeti, yükselmesi ancak bu sayede husule gelir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: «Ey Mü'minler! Allah'a itaat ediniz, Peygamberine ve sizden veliyyülemir olanlara itaat ediniz!» diye buyurulmuştur.

Müslümanların itaatle mükellef oldukları veliyyülemir kendilerinden olmak lâzım geldiğine göre, Müslümanların kendi milli hâkimiyetlerini, istiklâllerini muhafaza etmeleri, yabancı milletlerin hâkimiyet ve esaretleri altına düşmemek için olanca kuvvetleri ile çalışmaları icab etmektedir. Peygamberimizin buyurduğu vecih ile Müslümanlık her şeyden üstündür; ondan üstün bir şey yoktur. Bu düstura göre Müslümanların daima âli, daima hâkim bulunmaları; hiçbir vakit mağlubiyete, mahkûmiyete razı olmamaları lâzımdır.

Birlik:

Müslümanlar kendi varlıklarını, kendi hakimiyetlerini güzelce muhafaza için Hakka sarılıp yekvücut olmakla mükelleftirler. Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: «Ey Müslümanlar! Hepiniz birlikte Allah'ın dinine sarılınız, dağınık, dargın bir halde yaşamayınız; ihtilâfa, şikâka düşmeyiniz.»

Müslümanlar bu düstura riayet ettikçe büyük bir varlık teşkil etmişler, cihana hâkim olmuşlardır. Tefrikaya düştükçe esaret ve zillete uğramışlardır.

Meşveret:

Müslümanlıkta meşveret, fikir müdavelesi, ferdî ve içtimaî bir umdedir. İstibdâd, kendi başına hareket ise pek mezmumdur. Cenabı Hak, Hazreti Peygambere ashabı ile müşaverede bulunmakla emir buyurmuştur. Hazreti Peygamberin böyle müşavere ile memur olması, ümmetine meşveretin ehemmiyetini göstermek, ashabın kalplerini hoş etmek,

düşüncelerinin, tedbirlerinin inkişafına yardımda bulunmak gibi hikmetlere müstenittir. Hazreti Peygamber müşavereye büyük ehemmiyet verirlerdi. Hususî işlerinde bile müşaverede bulunurlardı. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuşlardır: «Hiçbir millet meşveretten zarar görüp helâk olmuş değildir.»

Kur'an-ı Kerim'de beyan buyurulduğu vecih ile «Müslümanların işleri, aralarında meşveretledir» bütün işlerini istişare ile hallederler. Kendisi ile istişare edilen zat, emin, mütefekkir, hayırhah olmalıdır. Kanaatine muhalif mütâleada bulunup reyinden istifade etmek isteyen kimseyi aldatan, hain bir şahıs demektir. Peygamberimiz böyle buyurmuştur.

İslâm'da meşveret için muhtelif reylerin tecellisi, Hakk'ın zuhuruna yardım edeceği cihetle, memduhtur. Fakat nifaka düşmeleri, birbirine karşı hasmane vaziyet almaları asla caiz değildir.